

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قاتون
پروگرام ماستری و تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سوره الواقعة

رساله ماستری

محصل: محمد نذیر "فرقانی"
استاد رهنما: پوهاند دکتور محمد اسماعیل "لبیب ، بلخی"

سال ۱۳۹۹ هـ ش - ۱۴۴۲ هـ ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

تفسیر موضوعی سوره الواقعة

رساله ماستری

محصل : محمد نذیر " فرقانی "

استاد رهنما : پوهاند دکتور محمد اسماعیل " لیبیب ، بلخی "

سال 1399 هـ ش - 1442 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپارټمنت تفسیر و حدیث

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم محمد نذیر ولد محمد ضمیر ID: 98-510-SH-MST محصل دور پنجم تفسیر و حدیث
که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی مسوره الواقعة
په روز دوشنبه ۱۳/۸/۱۴۰۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس
بررسی هیات تحکیم مستحق ۹۲ (نمره به عدد) لوډوډو (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور نصرمن الله مجاهد	عضو هیات	
۲	دکتور عبدالباری حمیدی	عضو هیات	
۳	دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورده ماستری

خلاصه بحث

تفسیر موضوعی سوره واقعه مهم ترین موضوعات ایمانی را مورد بحث قرار داده که عبارت از معاد است ، موضوعی که پذیرفتن آن جز از ارکان ایمان است، این بحث در ابتداء سوره واقعه در اصل به پنج بخش تقسیم می شود : مقطع اول وقوع قیامت و حالت جهان هستی ، مقطع دوم : احوال انسان ها و نعمت ها و عذاب های مربوط به آنها ، مقطع سوم : دلایل آفاقی و انفسی برای اثبات قیامت ، مقطع چهارم : بیان صدق قرآن کریم نسبت به اخبار وقوع قیامت ، مقطع پنجم : قیامت صغری و یا احتضار دلیل بر وقوع قیامت کبری می باشد.

سوره مبارکه الواقعة چنانکه از متن بحث هم دانسته می شود به پنج بخش تقسیم می شود که ابتداء وقوع قیامت را بیان میدارد ، و در ثانی تقسیم انسان ها را به اصناف ثلاثه که دو گروه آن به بهشت و گروه سومی سر انجام به جهنم پرت خواهند شد، بیان گردیده است ، انسان های که در دنیا قیامت را محال دانسته و آنرا با تکبر و یا از روی جهل و نادانی انکار می کنند با دلایل آفاقی و انفسی متوجه این امر می سازد و برای واضح ساختن این موضوع چهار دلیل واضح که انسان همیشه با آن سر و کار دارد بیان می کند که عبارت از ، دلیل اول: خلقت شخص انسان است از چه آفریده شده و چه کسی در آفرینش آن نقش داشته ، دلیل دوم : زرع و حرث است که انسان در زمین تخم خشکیده حبوبات را پاش می دهد و این کسی دیگری است که از آن دانه خشکیده گیاه سبز و خرمی می رویاند ، دلیل سوم: نزول آب است که بدون هیچ گونه تأثیر گزاری از طرف انسان این آب از ابر ها می ریزد و خود انسان حیوانات و نباتات از آن استفاده نموده و مشکل خویش را مرفوع می سازند ، و دلیل چهارم : آتش است که همه پیشرفت های بشر به آن تعلق داشته و وسیله خوب برای تساهل در امور زندگی انسان است ، این آتش از درخت سبز بوجود می آید که انسان در تهیه نمودن مواد آتشین نقشی نداشته ولی از آن استفاده اعظمی نموده است . این چهار دلیل واضح است که ای انسان مانندی که در پیدا نمودن این عناصر زندگی خود نقشی نداری و لی برایت مفید واقع شده در قبال آخرت هم باید تفکر نمایی و آنرا بپذیری چون کسی که تورا آفریده و آتش و آب و گیاه را آفریده از آخرت خبر می دهد و با قول صادق تو را خطاب می کند پس باید به آن قانع شویی و آنرا بپذیری به یکتایی آن ذات قادر و توانا ایمان بیآوری و فراخوان آنرا باور نمایی. و در اخیر سوره برای بهتر متوجه نمودن انسان دلایل از احتضار بیان میدارد که انسان ها چنانکه در قیامت به اصناف سه گانه تقسیم می

شوند در دنیا و در حال احتضار نیز این طریقه و روش عملی می گردد. انسانی که به رستخیز و آخرت ایمان ندارد از حالت احتضار پند بگیرد چون با وصف آنکه خویش نزدیکش چشم از جهان می بندد شاید قدرت نظامی فوق العاده داشته باشد و یا هم ثروت و پول هنگفتی داشته باشد و یا هم قدرت مردمی و هواخواهان زیادی داشته باشد ولی وقتی مرگ به سراغش می آید دیگر هیچ کسی مانع شده نمی تواند حتی یک لحظه آنرا از این حالت نجات دهد ، پس به آیه دوم سوره بر می گردیم که الله متعال فرموده است : **لَيْسَ لَوْفَعَتِهَا كَاذِبَةٌ (2)** ترجمه: هیچ کسی مانع وقوع قیامت شده نمی تواند و هیچ کسی اعتراض بر وقوع قیامت کرده نمیتواند. پس در اخیر سوره با ترغیب به اینکه الله متعال را به پاکی یاد نماید همه را بسوی پذیرفتن و قبول وقوع قیامت فرا می خواند و با این آیه کریمه بحث سوره به اتمام می رسد: **(فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ (96) ترجمه:** پس یاد کن پاکی پروردگار بزرگت را . با این آیه سوره مبارکه به اتمام می رسد . در نتیجه میتوان یاد آور شده که در کل بحث تفسیر موضوعی جالب ترین و آسان ترین راه برای رسیدن به مطلب می باشد و این سوره با دلایل قاطع و واضح همه امورات مربوط به قیامت از ابتداء وقوع الی نتیجه انسان ها همه را یکایک بیان داشته است که از متن خود این رساله دانسته می شود ، و در اخیر الله متعال این رساله را سبب خیر برای من و برای همه خواننده گان گرامی گرداند، و من الله توفیق.

واژه های کلیدی : تفسیر ، موضوعی ، قیامت ، الواقعة ، توحید.

فهرست مطالب

اهداء.....	أ.....
سپاس‌گزاری.....	Error! Bookmark not defined.
خلاصه بحث.....	ج.....
فهرست مطالب.....	خ.....
مقدمه.....	Error! Bookmark not defined.
اهمیت موضوع.....	Error! Bookmark not defined.
سوالات تحقیق.....	Error! Bookmark not defined.
1. سوالات اصلی تحقیق.....	Error! Bookmark not defined.
2. سوالات فرعی تحقیق.....	Error! Bookmark not defined.
پیشینه تحقیق:.....	Error! Bookmark not defined.
خطه بحث.....	Error! Bookmark not defined.
تمهید.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: معرفی تفسیر موضوعی.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول: تعریف تفسیر موضوعی در لغت و اصطلاح.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم: منشأ تفسیر موضوعی.....	Error! Bookmark not defined.
فرع سوم: اهمیت تفسیر موضوعی.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: معرفی سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول: نام سوره مبارکه واقعه و وجه تسمیه آن.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم: فضایل سوره.....	Error! Bookmark not defined.
فرع سوم: اسباب نزول سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع چهارم: محل نزول سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع پنجم: ترتیب نزول سوره، تعداد آیات کلمات و حروف.....	Error! Bookmark not defined.
فرع ششم: خصایص سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع هفتم: مضمون و محتوای سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع هشتم: محور سوره مبارکه واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
فرع نهم: مناسبت های سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
مقطع اول سوره مبارکه واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
وقوع قیامت و حالت و اوضاع جهان هستی از آیه اول الی ششم (1- 6).....	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: مناسبت های این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول: مناسبت این مقطع با مقطع اخیر سوره قبله.....	Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. فرع دوم : مناسبت این مقطع با محور سوره.
 Error! Bookmark not defined. موضوع دوم : تفسیر اجمالی این مقطع و توضیح واژه ها
 Error! Bookmark not defined. فرع اول: ترجمه تحت اللفظی آیات این مقطع.
 Error! Bookmark not defined. فرع دوم: تفسیر اجمالی.
 Error! Bookmark not defined. فرع سوم: توضیح برخی کلمات این مقطع.
 Error! Bookmark not defined. فرع چهارم : توضیح بعضی موضوعات این مقطع
 Error! Bookmark not defined. موضوع سوم : درس ها و اندرز های مستفاد از این مقطع
 Error! Bookmark not defined. مقطع دوم سوره مبارکه واقعه
 Error! Bookmark not defined. تقسیم افراد انسان ها به سه گروه، نعمت ها و عذاب های مربوط به آنها از آیه (7-56) defined.

Error! Bookmark not defined. موضوع اول: مناسبت های این مقطع
 Error! Bookmark not defined. فرع اول: ربط مقطع با محور سوره
 Error! Bookmark not defined. فرع دوم : ربط این مقطع با مقطع قبلی
 Error! Bookmark not defined. موضوع دوم: تفسیر اجمالی و توضیح واژه ها
 Error! Bookmark not defined. فرع اول: ترجمه تحت اللفظی آیات این مقطع
 Error! Bookmark not defined. فرع دوم : تفسیر اجمالی
 Error! Bookmark not defined. فرع سوم : توضیح برخی از واژه ها
 Error! Bookmark not defined. فرع چهارم : توضیح و بیان برخی از موضوعات مهم این مقطع
 Error! Bookmark not defined. مقطع سوم
 Error! Bookmark not defined. دلایل عقلی و انفسی برای اثبات توحید و قیامت (57-74)
 Error! Bookmark not defined. موضوع اول: مناسبت های این مقطع
 Error! Bookmark not defined. فرع اول : ربط مقطع با مقطع قبلی
 Error! Bookmark not defined. فرع دوم : مناسبت مقطع با محور سوره
 Error! Bookmark not defined. موضوع دوم: تفسیر اجمالی این مقطع و توضیح واژه ها
 Error! Bookmark not defined. فرع اول: ترجمه تحت اللفظی آیات این مقطع
 Error! Bookmark not defined. فرع دوم: تفسیر اجمالی
 Error! Bookmark not defined. فرع سوم: توضیح بعضی کلمات این مقطع
 Error! Bookmark not defined. فرع چهارم: توضیح و بیان برخی از موضوعات مهم این مقطع
 Error! Bookmark not defined. دلیل اول : آفرینش انسان
 Error! Bookmark not defined. دلیل دوم: رویانیدن گیاه
 Error! Bookmark not defined. دلیل سوم: فرود آوردن آب گوارا از آسمان
 Error! Bookmark not defined. دلیل چهارم: ایجاد آتش از درخت سبز و تازه
 Error! Bookmark not defined. موضوع سوم: درس ها و اندرز های مستفاد از این مقطع

مقطع چهارم.....	Error! Bookmark not defined.
حقانیت قرآن کریم و صدق اخبار آن در مورد قیامت از آیه (75-80).....	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول: مناسبت های این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول:ارتباط این مقطع با مقطع قبلی.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم: مناسبت این مقطع با محور سوره.....	Error! Bookmark not defined.
فرع سوم: سبب نزول آیات (75 الی 81) سوره واقعه.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم: تفسیر اجمالی این مقطع و توضیح واژه ها.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول : ترجمه تحت اللفظی آیات این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع سوم: لغات مربوط این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع چهارم: توضیح بعضی موضوعات این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم: برخی از احکام فقهی درین مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول: سوگند (قسم) یاد کردن به الله و غیر الله.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم: مس مصحف قران کریم.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع چهارم: درس ها و اندرز های مستفاد از این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
مقطع پنجم.....	Error! Bookmark not defined.
قیامت صغری (احتضار) دلیل بر وقوع قیامت کبری می باشد.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع اول : مناسبت های این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول : ارتباط مقطع با مقطع قبلی.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم : ارتباط مقطع با محور سوره.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع دوم : تفسیر اجمالی و توضیح واژه های این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع اول : ترجمه تحت اللفظی آیات این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع دوم: تفسیر اجمالی.....	Error! Bookmark not defined.
فرع سوم : لغات مربوط این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
فرع چهارم : حالات سه گانه احتضار.....	Error! Bookmark not defined.
موضوع سوم : درس ها و اندرز های این مقطع.....	Error! Bookmark not defined.
نتیجه گیری.....	10.....
پیشنهادهات.....	12.....
فهرست آیات.....	Error! Bookmark not defined.
فهرست احادیث.....	Error! Bookmark not defined.
فهرست اعلام.....	Error! Bookmark not defined.
فهرست منابع.....	Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری

بعد از تحقیق و بررسی در مورد موضوع مورد بحث (تفسیر موضوعی سوره والقعه) به نکات ذیل دست پیدا نمودیم:

1- به هر اندازه که منکرین قیامت به انکار خویش بیشتر تاکید می کنند ثبوت قیامت بیشتر هویدا می گردد.

2- نظریه داروین ویا مانند آنها کسانیکه تغییرات کاینات را دست آورد طبیعت میدانند و در آن تاثیر گزار دیگری را نمیپذیرند مردود می باشد چون الله متعال بادلایل عقلی و انفسی به اثبات قیامت و حساب کتاب از انسان ها دلایل متعددی را بیان نموده است.

3- مشرکین و منکرین دایماً خود را برتر و بهتر دانسته و یهود دایماً به این نظریه تاکید نموده که ما ملت الله هستیم و از ما بهتری کسی پیدا نمی شود این بحث بیان میدارد که برتری در قیامت از آن کسانی است که سه اصل اسلام را در نظر داشته باشند: 1- توحید 2- رسالت 3- معاد. انسان های که این سه اصل را در نظر گرفته به دودسته از فائزین تقسیم می شوند یکی پیش قدم و دومی هم بهتری از گروه سوم است ، ولی کسانیکه به این اصول ارج نگذاشته و آنرا یک مسئله بی اساس می دانند به ذلت بار ترین زندگی دچار خواهند شد.

4- قیامت یک حادثه عادی نیست که هیچ تأثیری در زندگی بشر نداشته باشد بلکه موثر به زندگی بشر و حتی حیوانات و جمادات دارد ، که الله متعال از هول و حول آن در شش آیه اول سوره به بهترین وجه تصویر بیان داشت.

5- وقوع قیامت یک امر غیر عادی بوده که تصور آن در عقل ها نمی گنجد و لی می توان آنرا یقین نمود به همین مناسبت الله متعال در چهار عنصر مهم حیاتی آنرا به شکل دلیل پیش می کند و به این نتیجه می رساند که مانند خلقت انسان که هیچ دخلی در خلقت خویش نداشت ولی الله جلاله آنرا آفرید پس رستاخیز و آخرت نیز امری است که واقع شدنی است و دخیل نبودن در کاری سبب نمیشود تا آنرا انکار نمود.

6- انسان ها مانند که در دنیا موقف های متفاوتی در پذیرفتن و آماده ساختن توشه راه دارند در آخرت نیز به پاداش و جزا های متعددی روبرو می شوند ، کسانیکه در قطار اول قرار دارند از همه به در گاه الله میباشند و کسانیکه در ردیف دوم قرار دارند پاداش خوبی در

- یافت می کنند ولی نمیتوانند به درجه اول دست پیدا کنند که الله متعال از آنها به اصحاب الیمین اشاره نموده است. و گروه سوم در اسفل السافلین می باشند جایی که حسرت اندوه و غم همه را فرا گرفته نه میتوانند از آن حالت فرار نمایند و نه هم کدام گزینه دیگری دارند.
- 7- قرآن حبل الله المتین است که همه شئون زندگی بشر را با موجز ترین شیوه به تصویر کشیده و برای خوب زیستن و آرام بودن انسان پیامد های خوبی دارد ، پس بایند انسان به این کتاب انسان ساز گردن نرم خم نماید و آنرا بپذیرد، و در راستای تعامل مادی آنرا با کمال احترام و در چوکات داشتن وضوء و خالی بودن از حدث اکبر و حدث اصغر آنرا بدست گیرد و به فکر دستور را الله ذولجلال به آن بنگرد.
- 8- حالت احتضار یک فرصت خوبی برای کسانی است که آنرا در دیگران به چشم میبینند چون اگر انسان به هر اندازه دولت و قدرت داشته باشد در برابر حکم خداوند جل جلاله حتی لحظه ی هم نمیتوانند مقاومت نمایند، و ناگزیر باید به آن گردن نهند، پس انسان عاقل از آن حالت پند گرفته و برای ابدیت خویش تلاش بیشتری بخرچ می دهد.
- 9- در برابر همه نعمت های الهی باید انسان شاکر باشد از جمله به نعمت ایمان بر قیامت که این باعث نجات از عذاب الهی می شود.
- 10- وقتی به حقیقت دست پیدا نمایم باید در برابر آن الله منان جل جلاله را سپاسگزاری نمایم که آخرین آیه سوره واقعه به این امر متوجه می سازد و به آن دستور می دهد.
- 11- پس به اساس آیه اخیر سوره واقعه من از الله منان به تمام آنچه از نعمت که می دانم و یا متوجه آن نشده ام شکر آن را بجا نموده و از ایزد منان جل جلاله خواهان آن هستم که این بحث را به درگاه خویش قبول نموده و از اجر آن مارا مستفید سازد.

پیشنهادات

تفسیر موضوعی مهم ترین شیوه در راستای فهم درست قرآن کریم و شکل آسان آن می باشد ، برای ملت مسلمان افغانستان که سالیان متمادی در زیر استعمار کشور های کفری زندگی نموده و از فهم حقیقی دین و قرآن بدور نگهداشته شده اند بهترین فرصت است که با این شیوه بتوانیم آنان را از فرموده های ناب اسلام و رهنمود های حکیمانه و کریمانه خالق لا یزال با خبر سازیم ، پس لازم است تا این طرق را برای رسیدن به هدف والا در نظر گیریم:

- 1- استادان نهایت گردانقدری که از علم آنها توانستیم بهره ببریم اقدام نمایند و یک تفسیر مختصر به اساس شیوه تفسیر موضوعی به نگارش بگیرند تا به زبان عموم مردم باشد و همه استفاده نمایند و حتی امامان مساجد بتوانند به شکل بسیار آسان برای مردم تفسیر قرآن کریم نمایند.
- 2- در صورتی که استادان نهایت گردانقدر به اساس نبود وقت و یا امکانات کافی نتوانند این کار را انجام دهند به محصلین دور ماستری این وظیفه را بسپارند تا رساله های علمی خویش را درین عرصه نوشته بکنند .
- 3- کاری دیگری که میتوانیم انجام دهیم اینست که جمع از محصلین به شکل گروهی تحت نظر یک استاد جهد و کوشش نمایند تا تفسیر قرآن کریم را به اتمام رسانند مانندی که ما در زبان عربی تفسیر موضوعی لسور القرآن الکریم تحت اشراف شیخ مصطفی مسلم داریم.
- 4- همچنان می شود که به وزارت محترم تحصیلات عالی کشور پیشنهاد کرده شود تا به هزینه دولت علماء و نخبگانی را جمع نموده و در این زمینه کار نمایند.
- 5- پیشنهاد اخیر من برای خواننده گرامی و همه ملت مسلمان افغانستان علی الخصوص علماء کرام است که لطف نموده از دامن زدن به تعصبات قومی نژادی و حتی فکر مذهبی اجتناب نمایند در طول تاریخ دشمنان ازین دریچه ما را شکست دادند و نابودمان ساختن پس تا کی به این گونه اشتباهات خویش پی نبریم ، کسی بنام صوفی دیگران را تکفیر می کند و کسی بنام سلفی دیگران را گمراه می داند ، باید اختلاف فکری که مشکل زیادی نداشته باشد احترام بگذاریم و نشود که با ترک یک مستحب و یا سنت کافر و مشرک و یا بی دین خطابش نمایم.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af